

TÁJ – NÉP – HAGYOMÁNY

TANULMÁNYOK A BARKÓSÁGRÓL

STUDIA BARKONUM

© A szerzők, 2013

Szerkesztette:
Alabán Péter

Lektorálta:
Dr. Paládi-Kovács Attila

Kiadja:
Az Újra Ózdért Közhasznú Egyesület

Felelős kiadó:
Telky János, az egyesület elnöke

Tördelő és műszaki szerkesztő:
Dolezsár Zoltán

Borítóterv:
Alabán Péter – Dolezsár Zoltán

ISBN 978-963-08-7165-5

Készítette:
a Korona Nyomda, Ózd

Felelős vezető:
Pozsár Szabolcs ügyvezető

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Alabán Péter:</i>	
Előszó	3
<i>Alabán Péter - Telky János:</i>	
Széchenyi–díj: Paládi-Kovács Attila köszöntése.....	10
<i>Paládi-Kovács Attila:</i>	
A barkó népcsoport meghatározó vonásai	12
<i>Paládi-Kovács Attila:</i>	
Barkó nép, Barkóföld vagy Barkóság	18
<i>Tengely Adrienn:</i>	
A szentkultusz változásai Ózd környékén (1867-2012).....	21
<i>Kovács-Veres Tamás Gergely:</i>	
16. századi gabonadézsmajegyzékek Bolyok és Ózd falvakról	39
<i>Restás Attila:</i>	
Gömör vármegye a 18. századi országleírásokban	49
<i>Alabán Péter:</i>	
Adatok a történeti Nádasd község iparosítás előtti történetéhez	56
<i>Kovács Béla:</i>	
A Szentsimon katolikus olvasókör és a dalárda emlékei (1899-1949)	75
<i>Alabán Péter:</i>	
Az ipari munkásság fogalmi keretei a hazai társadalomtörténeti irodalomban	86
<i>Nagy Péter:</i>	
Egy epizód az ózdi munkásság életéből – Az 1907. évi bérsztrájk.....	98
<i>Sági Tibor:</i>	
Molnárkalács sütővasak Ózd környékén.....	106
<i>Vasas Attila:</i>	
Turisztikai lehetőségek a Barkóság déli részén, az ózdi kistérségben	117
<i>Szamosi István:</i>	
A Barkóság és egy erdei iskola kapcsolata	126
<i>Nagy Péter:</i>	
Hengerészből parlamenti képviselő, parlamenti képviselőből polgármester (Elek József életútja)	130
<i>Alabán Péter:</i>	
A Barkóság tájegység válogatott történeti bibliográfiája.....	133
Szerzőink.....	139

Gömör vármegye a 18. századi országleírásokban

Restás Attila

Az a vidék, amelyhez Ózd és környéke tartozik, már a 16. századi humanista országleírások szerzőinek a figyelmét sem kerülte el.¹ *Hungaria* című művében (1536) Oláh Miklós esztergomi érsek a hét bányaváros és „az Egerig húzódó erdős hegy” közé eső területet leírva érinti a mai tanácskozás témáját adó régiót is: „Rozsnyó és Szomolnok mezővárosok viszont, melyek közelében ezüstabányák vannak, a Hernád és a Sajó folyók között fekszenek, ezen innen pedig Jolsva. Aztán a hegyek között terül el Murány vára, mely délnyugatra néz. (...) A Sajó folyó alatt dél felé, hogy oda térjünk vissza, honnan kitérésünket megkezdtük, Diósgyőr tűnik szemünkbe, a királynő vára az azonos nevű mezővárossal, mely alatta fekszik, szép inkább, mintsem erős.” Illetve: „az Ipoly folyó meg az Egerig húzódó erdős hegy között a következő helységek vannak: Rimaszombat mezőváros, Osgyán, Fülekvár, Losonc, Salgó, Tarján, Kalonda, Bozók prépostsága, Korpona, Litva, Hídvég mezővárosok, az Ipoly menti Ság prépostsága, melytől keletre fekszik Drégely vára és Oroszi mezőváros.”²

Ennek ellenére Oláh Miklós országleírása a későbbi, hasonló témájú munkák vizsgálata szempontjából is tanulságos. Az értekezésben ugyanis az ország természeti kincseinek, gazdagságának a leírásával, a nemesfémek, bányák, gyógyvizek, halak, állatok, legelők bőségének felmutatásával azt írja le, hogy mit veszélyeztet a török, amikor Magyarországra támadt, de arra is figyelmeztet, hogy mekkora vesztesége volna a keresztény Európának, ha Magyarország a török martaléka lenne. A termékeny Magyarország (*fertilitas Hungariae*) a következő évszázadokban is toposzként ismétlődött földrajzi leírásokban és irodalmi alkotásokban egyaránt, valamint összekapcsolódott a „Magyarország a kereszténység védőbástyája” (*propugnaculum Christianitatis*) toposszal is. Fontos szerep jutott tehát mindkét elgondolásnak a kora újkor ideológiai gondolkodásában.³

- 1 A dolgozat megírása idején a szerző a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Dunatíji népek kutatása” szakalapítványa támogatásában részesült.
- 2 Oláh Miklós: *Hungária* (ford.: Németh Béla) = Janus Pannonius: Magyarországi humanisták, vál. Klaniczay Tibor, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1982. 1072-1074. A kiadott szövegben Ózd helyett Osgyán, a hajdan evangélikus iskolájáról nevezetes település szerepel, ez azonban nyilvánvalóan elírás lehet, vö. a latin kritikai kiadással: „sunt oppidum Rimasombath, Ozdien”. Nicolaus Olahus: *Hungaria – Athila*, ed. Colomannus Eperjessy, Ladislaus Juhász, K. M. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938. 19.
- 3 Bitskey István: *Militia et littera* (A magyarsággép változásai a kora újkori Európában) = B. I.: Mars és Pallas között: Múltszemlélet és sorsértelmezés a régi magyarországi irodalomban, Debrecen, 2006 (Csokonai könyvtár, 37). 146-147.; Imre Mihály: *A kereszténység védőbástyája* (Egy irodalmi toposz XVI. századi változatai) = *Hagyomány és korszerűség a XVI-XVII. században*, szerk. Petercsák Ti-vadar, Eger, 1997 (Studia Agriensia, 17). 217-233.; Uő.: *A termékeny Magyarország toposza* Szőnyi Benjámin latin nyelvű versében, *Könyv és Könyvtár* (XXV) 2003. 159-178.; G. Etényi Nóra: *Toposzok és újítások a kora újkori Magyarország-képben* a 17. századi német nyomtatványok tükrében, *Korall* (38) 2009/December. 112-139.

Nagyot ugorva az időben, a 17-18. század fordulójára tekintve az országleíró irodalomnak egy újabb fölvirágzását lehet tapasztalni. A török kiűzését követően mind katolikus, mind protestáns részről erős az igény, hogy történeti és országismereti műveikben bemutassák Magyarország hagyományait, egyszerűs mind megismertessék az olvasót a töröktől felszabadult országrészekkel, az ország teljes területét megvizsgálva.⁴

A katolikus tudományosságot a török hódoltság után elsősorban a jezsuita tudósok munkája fémjelzi, akik azért kezdtek el Magyarország és története, illetve leírása iránt érdeklődni, mert helyre akarták állítani a korábbi egyházi állapotokat. I. Lipót gyóntatója, a jezsuita Hevenes Gábor indította el az egyháztörténetre vonatkozó források felkutatását és összegyűjtését; az ő, majd követői és munkatársai kutatásai nyomán született meg az a 379 kéziratos kötetből álló kéziratmátsolat-gyűjtemény, amelyet jelenleg az ELTE Egyetemi Könyvtárban őriznek.

Természetesen ennek a hatalmas mennyiségű forrásanyagnak a feldolgozása hamarosan megkezdődött, és a jezsuita tudósok több nemzedékének összefoglaló munkáiban Gömör megye leírása is szerepel. Változatos a feldolgozások műfaja: történeti, országismereti, sőt költői munkák egyaránt vannak köztük.

Az osztrák jezsuita, Michael Bonbardi 1718-ban megjelent *Topographia magni regni Hungariae* című művében megyénként írja le az országot: Gömörről szólva először a murányi várat méltatja, megemlítve, hogy egykor a Wesselényi család birtokában volt, majd kincstári kezelésbe került, „a Rákócziak legutóbbi felkelése idején újra őrség szállta meg. Ők szinte bevehetetlenek látták, a német katonaság azonban távozni kényszerült 1710-ben.” (148) Ezek után Rozsnyó, Krasznahorka és Csetnek rövid leírása következik, felsorolva – akárcsak Kishont esetében is – a jezsuita gimnáziumokat.

Az ugyancsak jezsuita Turóczi László *Ungaria cum suis regibus compendio data* című műve (az 1768-as bővített kiadását használtam) hasonló felosztásban először a megye mezővárosait sorolja fel (Rozsnyóbánya, Csetnek, Jolsva, Pelsőc, Rimaszécs, Gombaszeg), majd a várak következnek (Murány, Krasznahorka, Hajnácskő, Putnok). Szintén kitér az egyházi vonatkozásokra, amennyiben ismerteti a templomok alapítását. A megye lakóiról annyit jegyez meg, hogy „szinte mindenki tud magyarul, németül senki, szlovákul sokan”. (268-269)

Náluk jelentősebb Timon Sámuel jezsuita szerzetes, aki történeti munkái mellett országismereti műveket is írt, és *Magyarország Tisza folyójának és részben a*

4 A 18. századi történeti és országismereti irodalomra az alábbi összefoglalások használhatók: Hóman Bálint: A forráskutatás és forráskritika története = A magyar történettudomány kézikönyve, szerk. Hóman Bálint, I. köt. – 3/A. füzet, Budapest, 1925. 9-18.; Kosáry Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon, Budapest, 1996. 144-153; Gunst Péter: A magyar történetírás története, Debrecen, 1995. 101-122.

Vágnak ismertetése című kis könyve reprint kiadásban is hozzáférhető.⁵ Ebből a munkájából, ami az előbbieknél részletesebben mutatja be Gömör megyét, az Ózd környéki falvak bemutatását idézem.

A mű, amint a címe is jelzi, a Tiszát és mellékfolyóit írja le, Gömör és Borsod vármegyéről szólva nagy hangsúlyt fektetve a Sajó folyóra. Ismerteti a Sajó forrását, illetve több kis patakot főleg a megye északi részén. Ami a mi szűkebb régióinkat illeti, Timon a következőket írja: „Gömör község alatt ezer lépésnyire van Tornallya. Ez alatt Putnok, Méhi, Racs⁶, Szentkirály, és a folyótól távolabb Málé⁷.

Egy domboldalon Putnok híres végvárának inkább csak a nyomai állnak: egykor az egri törökök ellen emelték védőbástyául. A dombon túl keletre, Szendrő irányában fekszik Aggtelek, ami Tornával határos. A dombon túl délre, azaz a Sajó irányában Rudabánya Borsod joghatósága alá tartozik, szomszédos Tornával és Gömörrel is. Délnyugati irányban neki felel a gömöri Ragály.

A folyóhoz közel helyezkedik el Kelecsén, amivel szemben, már borsodi földön van Horvátka,⁸ majd egybefüggő erdőségek. Horvátka a Sajótól ezer lépésnyire, Putnoktól ezer lépésnyire, míg Szendrőtől másfél mérföldre van. A Rima torkolata alatt van Sajópüspöki, Sajónémeti, Kazinc és Szentpéter. Putnok alatt, ami szemben van Püspökivel, fekszik Kaza és Boldva.

Ezen a vidéken fut keletről egy patak, amit két kisebb patak egybefolyása alkot, közülük az egyik északról, a másik délről kanyarodik ide. Ez utóbbinak nincs saját neve, az előbbi viszont a sajátját a két Hangony falutól kölcsönözte, és addig meg is őrzi, amíg magába nem fogadja a társát. Ez a patak választja el Gömör megyét Borsodtól. Tehát Gömörben van az előbb mondott két Hangony falu, és alattuk van Szentsimon.

Borsod megyében pedig Nádasd és Arló, amiket a délről jövő patak mos, nemkülönben Csépany, amit a patak az északi részén érint. Mielőtt egybefolyának, van Bolyok, alatta a déli parton Várkony, ami a Sajó mellett több faluval együtt Borsodnak engedelmeskedik. Ez a patak Püspöki és Németi között folyik bele a Sajóba. Georgio Giacomónak van erről egy leírása.” (105-108) Ennek a feltehetően olasz szerzetesnek a munkájára nem sikerült rátalálnom.

Timon műve, amint ebből a részletből is kiviláglik, kissé száraz felsorolása csak a Sajó menti községeknek, amit ritkán szakít meg valamilyen történeti, néprajzi, gazdasági vagy természeti érdekesség említésével. Könyvében feltűnik a török idők

5 Samuel Timon: *Tibisci fluvii notio Vagique ex parte*, a faksimile szövegét gondozta és a kíséző tanulmányt írta János István, Nyíregyháza, 1999; a megyét érintő részek fordítása: Restás Attila: Gömöri és borsodi folyóvizek Timon Sámuel Magyarország Tisza folyójának és részben a Vágnak ismertetése című könyvében, Gömörország 2013/2. 33-37.

6 Helyesen: Recske

7 A mai Serényfalva

8 Régi nevén Disznóhorvát, mai nevén Izsófalva

emléke, amikor megemlékezik Putnok híres végvárának a nyomairól, amit „egykor az egri törökök ellen emeltek védőbástyául” (106). Ugyanezt írja Uzapanyitról is. Megemlíti, hogy a Murány folyó „a gömöri üvegghutáknak szolgáltat vizet”. (101) Megjegyzi, hogy „Felsőtepliben a hőfürdőt csak a parasztok kedvelik”, vagy hogy – már Borsodról szólva – „Tapolca hőforrásai kevésbé látogatottak” (112). Timon két latin epigrammában is dicséri Gömör megye természeti gazdagságát, vasércben való bőségét, de többször említ arany- és ezüstlelőhelyeket is:

*Non mittant Chalybes nudi sua dura metalla
Illo, ubi vestitus plurima fossor habet.*

*Nem kell távolból rideg érc, a csupasz Chalyboktól,
Jut vas a bányásznak itt, no meg öltözet is.
(Szabadi István ford.)*

*Sint aliae pingues, sint laetae, sint magi dītes
Terra: ferrata fortior esse nequit.*

*Vannak tán becsesebb, bővebben termő drága vidékek,
Ám vasban dúsabb föld soha egy se lehet
(Szabadi István ford.)*

Utal Timon a megyében ma is élő mondai hagyományra, a középkorban és kora újkorban jelentős szerepet játszó Bebek család eredetmondájára: „Csetnektől keletre barlangok vannak, kettő különösen mély. Az egyikben, ahogy mondják, Bubek (Bebék), az egykor fényes nemzetség és a sziklákon hét vár alapítója, kincset talált. Egy juhásznak ritkán van ilyen szerencséje.”⁹

Jezsuita rendtársaihoz hasonlóan minden alkalmat megragad, hogy tudósítson a terület egyházi (katolikus) emlékeiről, többször jegyez föl Szent László királlyal kapcsolatos csodatételeket, de utal egy Rekenyeújfalu fölött ma is megélő búcsújáró helyre, a Magdolna-forrásra is. Noha Timon felső-magyarországi, trencsényi származású volt és Kassán is működött, a régiókra vonatkozó ismeretei nem mindig pontosak. Például összekeveri a gömöri Rekenyeújfalu és Rakottyás(újfalu) nevét. További tévedésére Gyulai Éva mutatott rá: Timon a Tapolcán eredő Hejő patakot forrásának helyéről Tapolcának nevezi, illetve „nála a

9 A Bebek család eredetmondájára a mai néphagyományban: Magyar Zoltán: Torna megyei népmondák, Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 152-159.; Uő: Bebek juhász kincse: Népmondák Rozsnyó vidékén, Dunaszerdahely, Lilium Aurum Kiadó, 2011

Hejő a Miskolccal egybeépült Mindszent községen át folyik, és Miskolcon egyesül a Szinvával”.¹⁰

A jezsuitákkal közel egy időben, de náluk mostohább körülmények között dolgozva jelentkeztek olyan evangélikus tudósok, akik tanítói vagy lelkési hivatásuk mellett foglalkoztak történeti kutatásokkal. Közülük Bél Mátyás a legismertebb, talán azért is, mert az egész országra kiterjedő vármegyeleírásaiból számos magyar fordításban is megjelent. Gömör megye leírását kézirat alapján fordította Tóth Péter.¹¹

Bél Mátyás a frissen alapított hallei egyetemen tanult, és művében érvényesülnek az akkoriban kifejlődő államtudomány szempontjai. Erre utal a címben használt „statisztikai” jelző (*notitia historico-geographico-statistica*), ugyanis – ahogyan Béllel kapcsolatosan megállapította a kutatás – „a statisztika feladata mindazon dolgok számbavétele, amelyek az állam életére befolyással és jelentőséggel bírnak”, így a megyeleírásokban is a „Staatsmerkwürdigkeiten” („államnevezetességek”) ¹² közlését találjuk (éghajlat, földrajzi viszonyok, gazdaság, társadalom, birtokviszonyok, ásványkincsek, népességi arányok, jogszokások, stb Bél Mátyás megyeleírásainak első felében a megye általános ismertetését adja, míg a második („különös”) részben járónként sorolja fel a gömöri településeket.

Bél Mátyás után az ugyancsak evangélikus lelkész Ladislaus Bartholomaeides (1754–1825) munkáiról szólok, akinek a működése már átnyúlik a 19. század első negyedére. Tipikus alakja volt a felvidéki Hungarus-tudatú értelmiségnek. Nyomtatott művei latin, német és biblikus cseh nyelven jelentek meg, magyarul azonban nem publikált, ezért használok én is a latin keresztnévi alakot a László helyett. A modern polgári nemzetek kialakulása, a nacionalizmus megjelenése előtti, a soknyelvű (multikulturális) Magyar Királyság azon nemesi vagy polgári származású értelmiségi rétegét nevezték így, akik elfogadták Magyarországot közös hazájuknak, ismerték egymás nyelvét és kultúráját, és leginkább a Felvidék magyarok, németek, szlovákok és más etnikumok által vegyesen lakott területéhez kötődtek.¹³

Bartholomaeidesnek ismereteseek német és szláv (biblikus cseh) nyelven írt munkái is, miközben legtöbb művét – éppen a legterjedelmesebbeket – latinul írta. Érdekességgént jegyzem meg, hogy van egy 1790-ben, II. József császár halá-

10 Gyulai Éva: Bor és kenyér I. Miskolc-toposzk az újkori országismereti irodalomban, A miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 43 (2004). 364.

11 Bél Mátyás: Gömör vármegye leírása (1749). Ford.: Tóth Péter. Gömör néprajza XXXV., Debrecen, 1992

12 Horváth Gergely Krisztián: Csiszolatlan gyémánt. Bél Mátyás életművéről három kiadvány kapcsán, Korall 11–12 (2003). 276.; Erős Vilmos, A XVI-XVIII. századi történetírás (II.), Világosság, 2009/ősz. 127–137.

13 Soós István: Értelmiségi minták és a Hungarus-tudat a 18. században és a 19. század elején, Acta Historica Danubiensia, 1., 2007. 25–35.

la alkalmából írt politikai röpirata cseh nyelven, mely – a címe alapján – II József és Korvin Mátyás király beszélgetése a haláluk után.

Majd 800 oldalas főművéből Ujváry Zoltán és Paládi-Kovács Attila adtak közre részletet,¹⁴ ezen kívül viszont a munka szinte ismeretlen.¹⁵ Bartholomaeides forrásai között ismeri és felhasználja az előbb említett Timon Sámuel Tisza-leírását: az idézett két latin epigrammát műve elé mottónak illesztette. Úgy tűnik, hogy felekezeti ellentét nem jelentkezett a jezsuita és evangélikus tudós között, fontosabb lehetett a közös felvidéki származás, a regionális öntudat. A mai szlovák kutatás mindekettejüket szlováknak tekinti és kisajátítja, noha ehelyett inkább az együttélés szószólóinak lehetne őket tekinteni. (Jellemző Bartholomaeidesre, hogy úgy véli, hogy a szlávok (szlovákok) már a magyarok honfoglalása előtt is a terület lakói voltak, a magyarokkal való együttélésüket azonban békésnek és mindkét nép számára hasznosnak írja le.)

Bartholomaeides feltételezhetően Bél megyeleírását is forrásul használhatta, noha az nyomtatásban nem jelent meg, kéziratban viszont ismert lehetett. Mindezenetre Bartholomaeides történeti-földrajzi-statisztikai leírása hasonló szerkezetet követ, mint Bél Mátyásé: az általános rész után következő „különös rész”-ben a megye falvait és mezővárosait ismerteti.

Most azonban mégsem ebből a munkából idézek, hanem az ugyancsak kevésbé ismert gazdasági témájú röpiratát ismertetem, aminek a címe: *A Sajó, mint természettől hajózható, a haza javára őseink által hajózott és újra hajózhatóvá tehető folyó* – benne a Sajó gazdasági hasznát kívánta feléleszteni.¹⁶

A Sajón való hajózás ugyanis szerinte kényelmesebbé tenné a kereskedést és csökkentené az árakat. A Sajó gazdasági haszna elsősorban az, hogy a Tiszán és a Dunán át, a mellékfolyóik által összekötné Gömör és Borsod megyét az ország többi részével, akár Horvátországgal és Erdéllyel is. Részletesen ismerteti, hogy milyen árucikkekre terjed ki a kereskedés: „különösen Gömör északi részének lakói kényszerülnek arra, hogy amikor gabonából szűkös az élelem, mert a felét vagy a harmadát termelik csak meg annak, amire szükségük volna, akkor a Tiszán inneni és a Tiszán túli országrészekből szükséges a gabonát ide szállítani.

14 Ujváry Zoltán: Néprajz Bartholomaeides monográfiájában. In: Uő: Gömöri magyar néphagyományok. Miskolc 2002. 831–867. Ugyanez a szöveg rövidítve: A nemzetiségek néprajzi felfedezői, szerk.: Paládi-Kovács Attila, Budapest, 2006. 104–127.

15 Két dolgozatom a témában: Restás Attila: Vergiliusi utazó Réaumur-skálával. Az aggteleki barlang felmérése mint alvilági utazás Ladislaus Bartholomaeides Gömör vármegye leírása c. munkájában = Xenia. Tanulmányok a nyolcvanéves Tegye Imre tiszteletére, szerk.: M. Nagy Ilona, Szekeres Csilla, Takács Levente, Varga Teréz, Debrecen, 2010 (Agatha, XXIV.). 345–353.; Uő: Az Ózd környéki falvak bemutatása Ladislaus Bartholomaeides „Gömör vármegye leírása” című munkájában (forrásközlés) = Lakóhelyünk Ózd, 18: Az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör Évkönyve, szerk.: Alabán Péter, Döbör Istvánné, Kocsik László, Ózd, 2011. 71–73.

16 Ladislaus Bartolomaeides: De Sajone amne natura navigero, classibus veterum navigato, magno totius patriae commodo, iterum navigabili reddendo, Lócse, 1808

De behoznak továbbá sót, barmot, tőkehúst, szalonnát, faggyút, halat, mézet, viaszt, bort, köleskását, dohányt, és még hatszáz más dolgot.” Ugyanennyire jelentős, hogy Gömörből mit szállíthatnak az ország más vidékeire: „mivel a vasat a gömöri régió állítja elő, az ország minden részébe, különösen Pestre, Kecskemétre, Egerbe, Szolnokra, Szegedre egészen Békésig, Nagyváradra, Debrecenbe egészen a hajdúvárosokig, Nyíregyházára, Tokajba, Miskolcra, Vácra. Lévára stb., többé-kevésbé 100 műhelybe szállítják.” (14) Ezen kívül megemlíti a lenvászonnal és a faáruval, deszkával, zsindellyel való kereskedést is, illetve az agyagból készült használati tárgyak kereskedését is, amik „ennek az országrésznek a szláv lakosságát összekötik a lejjebb lakó magyarokkal.” Kiemeli még Rimaszombat, Rozsnyó és Jolsva marha- és gabonavásárait.

A sovány mezőgazdaságot színesíti az újonnan megjelent dohánytermesztés, s a hagyományos faszénégetés mellet említi az újonnan feltárt kőszén-lelőhelyeket is (az előbbi a Gömör-monográfiában Hét községnél, az utóbbit Bánréve pusztánál). Főleg a megye északi részénél tartja fontosnak a krumplitermesztést is.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a palóc népesség által lakott területről, amely Gömör megye déli részét is magába foglalta, a 18. századi latin nyelvű nyomtatott forrásokban is lehet adatokat találni. A kéziratos források, illetve a korabeli magyar és német nyelvű topográfiai és statisztikai művek¹⁷ feldolgozása azonban további munka tárgya lehet.

17 Vályi András: Magyarország leírása, I–III. Pest, 1796–1799; Korabinszky János Mátyás: Geographisch-Historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn, Pozsony, 1786; Schwartner Márton: Statistik der Königreichs Ungarn, Pozsony, 1798